

Цитування:

Карлицька С. В., Копієвський О. Д. Класичний екзерсис в ансамблі народного танцю: методичні принципи та структура. *Мистецтвознавчі записки*: зб. наук. праць. 2020. Вип. 38. С. 85-90.

Karlytska S., Kopievsky O. (2020). Classical exercise in folk dance ensemble: methodological principles and structure. *Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats'*, 38, 85-90 [in Ukrainian].

Карлицька Світлана Вікторівна,
викладач кафедри хореографії
Інституту мистецтв Київського університету
імені Бориса Грінченка
s.karlytska@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-5105-2386>

Копієвський Олег Дмитрович,
викладач кафедри хореографії Інституту
мистецтв Київського університету
імені Бориса Грінченка
o.kopievskiy@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0622-7287>

КЛАСИЧНИЙ ЕКЗЕРСИС В АНСАМБЛІ НАРОДНОГО ТАНЦЮ: МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ ТА СТРУКТУРА

Мета роботи – науково обґрунтувати доцільність застосування класичного екзерсису в ансамблі народного танцю. **Методологія дослідження** ґрунтується на методах аналізу, спостереження й узагальнення. У статті охарактеризовано роль хореографічних колективів у духовному і творчому розвитку підростаючого покоління. Визначено чотири ланки вітчизняної хореографічної освіти. Проаналізовано методичні принципи, на яких будується екзерсис у хореографічному класі: 1) початок руху та його фіксоване завершення; 2) повторюваність головних елементів завдання; 3) обмежена кількість різних поєднаних елементів в одному завданні; 4) домінування головного елемента або виконавського прийому в межах одного завдання; 5) логічне поєднання рухів залежно від навчальної мети; 6) обов'язкове виконання комбінацій з обох ніг; 7) раціональне співвідношення фізичного (силового), технічного, психічного та емоційного навантаження. Визначено основні аспекти вдосконалення фахової майстерності артиста балету та студента-хореографа (робота над собою, робота над репертуаром, сценічна діяльність). Виокремлено структурні елементи екзерсису, які застосовують на заняттях класичного та народно-сценічного танців. Проаналізовано основні виконавські прийоми класичного екзерсису, мету і специфіку їх застосування у навчальній та професійній діяльності хореографів. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що науково обґрунтовано методичні принципи, структуру та зміст класичного екзерсису; визначено його роль в ансамблі народного танцю та фаховій підготовці студентів-хореографів. Сформульовано **висновки** про те, що класичний екзерсис є ефективним засобом формування виконавської культури та професійної майстерності артистів балету ансамблю народного танцю.

Ключові слова: ансамбль народного танцю; урок класичного танцю; екзерсис; народно-сценічний танець; методичні принципи; артист балету; студент-хореограф; професійна майстерність.

Karlytska Svitlana, Lecturer at the Department of Choreography at the Institute of Arts of the Borys Grinchenko Kyiv University; Kopievsky Oleg, Lecturer at the Department of Choreography at the Institute of Arts of the Borys Grinchenko Kyiv University

Classical exercise in folk dance ensemble: methodological principles and structure

The purpose of the article is to scientifically substantiate the applying classical exercise expediency in a folk dance ensemble. **The methodology** of research is based on methods of analysis, observation, and generalization. The role of choreographic ensembles in the spiritual and creative development of the younger generation is defined in the article. The authors highlight four approaches to choreographic education in Ukraine. The methodological principles are analyzed based on exertions in choreographic classes: 1) the beginning of the movement and its fixed completion; 2) the repeatability of the main elements of the task; 3) a limited number of different elements used in one task; 4) the dominance of the main element or performing technique within a single task; 5) the logical combination of movements depending on the learning objectives; 6) the mandatory performance of combinations using both legs; 7) the rational balance of physical (power), technical, mental and psychological elements. The main aspects of improving the ballet dancer's professional skills and a student-choreographer (work on yourself, work on the repertoire, stage activity) are defined. Identified structural elements of the exercise, which are used in classes of classical and folk and stage dance. The main performing techniques of classical exercise, the purpose, and specificity of their application in the educational and professional activities of choreographers are analyzed. **The scientific novelty** of the work is that it scientifically substantiates the methodological principles and classical exercise's content; defines

its role in folk dance ensemble and student-choreographers' professional training. **Conclusions** have been formulated with emphasis that classical exercise is an effective means of forming the performing culture and dancers' professional ballet skills of the folk dance ensemble.

Key words: folk dance ensemble; classical dance lesson; exercise; folk and stage dance; methodological principles; ballet dancer; student-choreographer; professional skill.

Актуальність теми дослідження. Рівень духовного розвитку народу України багато в чому залежить від діяльності творчих колективів. Тому великого значення у формуванні духовності та естетичних смаків підростаючого покоління набувають ансамблі народного танцю, які створюються в різних регіонах України для збереження, розвитку й популяризації народного мистецтва. Їхнє функціонування здебільшого пов'язане з роботою освітніх установ – дошкільних (на базі проліцейних класів естетичного спрямування спеціалізованих дошкільних закладів); середніх загальноосвітніх (на базі хореографічних ліцеїв або профільних класів спеціалізованих шкіл з естетичним ухилом); вищих (на базі хореографічних відділень або кафедр у коледжах мистецтв; на кафедрах хореографії академій або університетів культури і мистецтв [7, 50–53]. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває проблема фахової підготовки висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців, здатних на належному рівні здійснювати роботу у професійних, навчальних та аматорських ансамблях народного танцю відповідно до сучасних вимог та рівня розвитку хореографічного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні положення щодо формування професійних навичок у артистів балету сформульовані ще в 1934 році в посібнику А. Ваганової «Основи класичного танцю» [2], в якому узагальнено науково-методичний і практичний досвід у сфері балетної освіти. Проблеми класичного танцю як галузі хореографічного мистецтва та навчальної дисципліни обґрунтовані у працях В. Зв'язочкіна [5], А. Нікіфорової [9], Т. Путіліної [10]. Теорію українського народного танцю та основи викладання народно-сценічного танцю у вітчизняних закладах вищої освіти розкрито в роботах В. Верховинця [3], В. Зайцева [4], Н. Кирильчук [7]. Феномен синтезу мистецтв у сучасній українській сценічній хореографії досліджено Д. Бернадською [1]. Сучасні тенденції розвитку хореографічної освіти в Україні стали предметом наукових пошуків О. Касьянової [6] та Т. Медвідь [8]. Проте проблема застосування класичного екзерсису в роботі ансамблю народного танцю залишається малодослідженою, що й обумовило актуальність цієї статті.

Мета дослідження – науково обґрунтувати доцільність застосування класичного екзерсису в ансамблі народного танцю. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: 1) проаналізувати методичні принципи, на яких будується класичний екзерсис; 2) виокремити структурні елементи екзерсису, які застосовують на заняттях класичного та народно-сценічного танців; 3) виявити основні виконавські прийоми класичного екзерсису, мету і специфіку їх застосування в роботі ансамблю народного танцю.

Методологія дослідження ґрунтується на комплексному застосуванні методів: *аналізу* мистецтвознавчих і науково-педагогічних праць (з метою розкриття сутності ключових понять дослідження та визначення змісту роботи у класах класичного й народно-сценічного танцю); *спостереження* за роботою хореографічних колективів та процесом фахового навчання студентів-хореографів (з метою виявлення кореляції класичного й народно-сценічного танців та ефективних методів роботи з ансамблем народного танцю); *узагальнення* науково-методичного і практичного досвіду (з метою підтвердження доцільності застосування класичного екзерсису в роботі з ансамблями народного танцю).

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку хореографічного мистецтва техніка сценічного народного танцю стає все складнішою, оскільки збагачується виконавськими прийомами класичного танцю та сучасними напрямками хореографії.

У класі класичного танцю виконавці набувають кращої сценічної форми, розвивають м'язовий апарат ніг, на який припадає максимальне навантаження під час репетицій і концертних виступів. У процесі виконання тренажу артист, розігріваючи зв'язково-суглобовий апарат, попереджує розтягнення й вивихи, які трапляються при вивченні та виконанні складних танцювальних рухів. Тому важливими й визначальними для професійних танцівників залишаються їхні фізичні дані (танцювальний крок, виворотність, стрибок, гнучкість), які впливають на техніку виконання екзерсису класичного танцю. Екзерсис необхідний танцівнику для вироблення правильної постави і стійкості корпусу.

У системі вищої освіти базовою дисципліною для випускника-хореографа є

класичний танець. Термін «класика» походить від латинського «classicus» і означає «зразковий», «першокласний». До класики відносять ті хореографічні зразки, які становлять незмінну цінність для національної танцювальної культури. У цьому сенсі класичний танець, перш за все, асоціюється із продуктом багатовікової творчості, традиціями, які лежать в основі будь-якої хореографії. Тому користь від занять класичним танцем для початківців і професіоналів є очевидною.

Щоденна праця професійних артистів балету народного колективу, якими згодом стають чимало випускників вітчизняних освітніх закладів, передбачає виконання низки завдань (розігрів м'язів, суглобів і зв'язок, заучування та відпрацювання основних технічних рухів, складних елементів і наявного танцювального репертуару), які виконуються на заняттях із класичного танцю. Тому і в системі вищої хореографічної освіти класичний та народний танець є двома взаємопов'язаними напрямками підготовки студентів-хореографів, оскільки володіння арсеналом знань і вмінь у сфері класичного танцю є необхідним для артистів балету професійного ансамблю народного танцю.

Опираючись на накопичений у цій сфері практичний досвід, сформулюємо основні аспекти фахової підготовки майбутніх артистів балету та керівників народно-хореографічних колективів, які зумовлені специфікою майбутньої професійної діяльності. До них ми відносимо: 1) роботу над собою (розвиток фізичного апарату танцівника, відпрацювання технічних прийомів, самокоригування, самовдосконалення); 2) роботу над репертуаром (засвоєння різних стилів, жанрів та напрямів хореографічного мистецтва); 3) сценічну діяльність (опанування студентами технології репетиційного процесу, набуття досвіду концертно-виконавської роботи).

Проаналізуємо більш детально перший із означених аспектів фахової підготовки студентів-хореографів, який пов'язаний із розвитком фізичного апарату майбутнього артиста балету, починається з постави і продовжується в процесі виконання класичного екзерсису.

У своїх методичних рекомендаціях А. Ваганова неодноразово зазначала, що правильно поставлений корпус – це основа будь-якого «па». Тільки правильно поставлена спина здатна забезпечити абсолютну свободу рухів і стійкість (aplomb): «...під час екзерсису корпус повинен триматися прямо на нозі так, щоб у будь-який момент можна було опустити руку, яка тримається за палицю, не втрачаючи

рівноваги. Це слугує основою правильного виконання екзерсису на середині зали. Ступня ноги, що стоїть на підлозі, не повинна спиратися на великий палець, а вага тіла має розподілятися по всій її поверхні. Корпус, який не стоїть прямо, а нахиляється до палиці, не виробляє aplomb» [2, 36].

Дослідники класичного танцю зазначають, що закладена під час екзерсису основа (розташування й робота стоп, корпусу, рук у всіх елементах класичного танцю) допомагає розвивати силу, спритність, витривалість, запобігає травмам і перевантаженням опорно-рухового апарату, дає можливість досконало оволодіти технікою класичного танцю [5, 10].

А. Нікіфорова до засад класичного танцю відносить: 1) постановку й роботу стоп, корпусу, рук, голови у всіх елементах класичного танцю; 2) м'язові відчуття під час роботи ніг, корпусу, рук; 3) розвиток виворотності ніг та еластичності м'язів [9, 17].

Саме виворотність ніг як необхідна вимога для виконання класичного екзерсису є обов'язковою і для виконання народних рухів. Вона сприяє не тільки вдосконаленню техніки, але й надає рухам витонченості й гармонійності.

З-поміж основних методичних принципів навчання класичного танцю слід виділити такі: 1) початок руху (preparation) та його фіксоване завершення; 2) повторюваність головних елементів завдання; 3) обмежена кількість різних поєднаних елементів в одному завданні; 4) домінування одного головного елемента або виконавського прийому в межах одного завдання; 5) логічне поєднання рухів, що визначається навчальними цілями; 6) обов'язкове виконання комбінації із двох ніг; 7) раціональне співвідношення фізичного (силового), технічного, психічного та емоційного навантаження.

Оскільки вправи біля станка готують виконавський апарат танцівника до роботи, то вони мають виконуватися не механічно (формально), а з усвідомленням ролі кожного елемента в розвитку м'язової системи. Кожна комбінація навчальних елементів – це маленький танець, в якому техніка виконання поєднується з емоційною виразністю й музикальністю. Саме емоційність і музикальність виховуються на уроках класичного танцю і розвивають у студентів здатність відчувати музику. На важливості синтезу мистецтв у сучасній хореографічній освіті наголошують вітчизняні науковці (Д. Бернадська [1]).

Поняття музикальність, як зауважує Т. Путіліна, включає такі складові: 1) здатність узгоджувати свої рухи з музичним ритмом; учні мають засвоїти, що музичний ритм – це

виразний компонент танцю, а не простий, механічно точний рахунок часток часу, вони мають опанувати найпростіші музичні й хореографічні ритми у розмірах 2/4 і 4/4, а вже потім перейти до вивчення більш складних ритмів – на 3/4, 6/8 тощо; 2) свідоме сприйняття теми-мелодії та втілення її в танці; 3) уміння чути інтонації музичної теми [10, 180].

У хореографічному класі музика є тим середовищем, в якому виховується виразність рухів, емоційність та експресивність виконання. Тому викладач має приділяти особливу увагу не тільки розвитку ритмічного, але й емоційно-дієвого зв'язку музики і танцю. Музична тема повинна сприйматися не абстрактно, а як емоційно-образне начало танцю. Уміння захоплено «поринати» в музичні інтонації змусить вихованців сприймати навчальні завдання не як схему рухів, а як живу творчо-дієву пластику.

Вибудовуючи урок класичного танцю в ансамблі народного танцю, педагог має органічно поєднувати технічні завдання з художньо-творчими, розвиваючи в артистів балету творче ставлення до виконання найпростіших рухів. Ознаками досягнення виразності є: а) наявність смислової логіки рухів у розкритті художнього образу танцю; б) емоційно-образне наповнення окремого руху, комбінації елементів, навчального етюду та занурення в емоційно-психічний стан. Виразність та емоційність надають рухам певного характеру, настрою, почуття. Наприклад: смуток і радість, сміх і горе, хвилювання і темперамент. Усе це можна передати через пластику, міміку, жести, не порушуючи канонів класичного танцю.

Для відтворення образного змісту танцю артист має пам'ятати про творче завдання. Тоді його рухи матимуть сенс, він буде виконувати їх усвідомлено, а кожен жест, поза чи танцювальний елемент почнуть «промовляти». Рухи набудуть легкості і природності. Це можна помітити на прикладі вправ народно-сценічного екзерсису, створеного на основі класичного екзерсису, до якого входять вправи, запозичені безпосередньо з народно-сценічних танців: рухи з вільною стопою (*flic-flac*), «верьовочка», вправи на вистукування, вправи на розвиток гнучкості, пластичності рук і корпусу, стрибки тощо [7, 132].

Слід зазначити, що легкість і пластичність, які досягаються максимальною зібраністю, а не розслабленістю м'язів, розширюють діапазон рухів, надають танцю органічності. Танцювальний образ може відрізнятись ліризмом або, навпаки, гострою характерністю, «напруженням почуттів», темпераментними, драматичними інтонаціями, але при цьому техніка руху має зберігати свою м'якість.

Урахування викладачем цих особливостей значно підвищить ефективність технічного розвитку студентів у класі народно-сценічного танцю.

На уроці класичного танцю в народно-хореографічному колективі педагог повинен враховувати особливості виконання народних танців, а саме: наявність більш важких, у порівнянні з балетними, концертних костюмів; особливості крою, фактуру тканини, багатошаровість костюму тощо. Усе це має бути врахованим у виборі методів роботи та виконавських прийомів. Наведемо приклад: позиції рук у народному танці – класичні, але дещо занижені, щоб не піднімалися плечі і руки не заважали корпусу, коли виконавець танцює в костюмі.

Основне завдання класичного екзерсису біля станка – розвинути тіло та навчитися вільно і пластично керувати своїми рухами за допомогою доцільно підібраних постійно повторюваних тренувальних вправ. Вправи біля станка носять навчальний характер. Рухи мають так поєднуватися в комбінації, щоб можна було закріпити пройдений матеріал, дати можливість артисту грамотно виконати їх та контролювати своє виконання. У той же час саме біля станка розучуються нові складні рухи, які потім складають основу екзерсису на середині зали.

Урок класичного танцю в народно-хореографічному колективі починається з розігріву ніг. Спеціальний комплекс вправ спрямований на підготовку м'язово-зв'язкового апарату до роботи біля станка й на середині зали. З огляду на складність багатьох рухів та вікові особливості танцівників, розігрів здатний запобігти різним травмам. Він виконується або самостійно артистами до початку основного уроку, або включається до самого екзерсису. Це можуть бути постановочні комплекси або індивідуальні імпровізації танцівника. Але в основі розігріву лежить *battement tendus* у поєднанні з *battement tendu pourlepied* і *battement tendu jete*. Ці вправи виконують у повільному темпі, спочатку у 1-й, а потім у 5-й позиції обличчям до станка. Багато хто з репетиторів і викладачів до комплексу розігріву включають елементи розтяжки й перегини корпусу.

Проаналізуємо структуру та зміст класичного екзерсису:

1. Урок починається з *demi plie* та *grand plie*, які поєднуються зрізними видами *port de bras*. Завдання *demi plie* – розтягуючи ахілл, підготувати стопу до подальшого навантаження на неї; *grand plie* розтягує і зміцнює м'язи, які задіяні у виворотності стегна. *Demi plie* є базовим рухом і основою доброго стрибка – з нього починається і закінчується стрибок.

Особливу увагу необхідно приділити *grand plie* як основі багатьох чоловічих рухів – присідань, «закладок», трюків. *Plie* має бути еластичним, стриманим.

2. Рухи, які виробляють силу ніг, чіткість і натягнутість стіп, правильну постановку стопи у 5-й позиції – *battement tendu* та *battement tendu jete*. У народному танці багато кроків виконується з переступанням, прості кроки, змінні, припадання (доріжки) тощо. Батмани оформляють стопу, здійснюючи вивід ноги при будь-якому кроці красивим, точним і виразним.

3. *Rond de jambe par terre* спрямований на роботу ноги у тазостегновому відділі. Колоподібні рухи, що виконуються носком по підлозі, на висоті 45 і 90 градусів, дозволяють досягти вільного і правильного виворотного положення стегна. Жіночий крок у молдавській хорі, угорські рухи передбачають застосування різних партерних і повітряних рондів. Продовженням *rond de jambe par terre* є *port de bras* із залученням корпусу.

4. Наступний рух, *battement fondu*, пов'язаний з опрацюванням одного з основних прийомів класичного танцю – *plie-releve*. Від його правильного виконання залежить якість стрибка, стійкість у всіх позах та положеннях в *adajio* й обертанні.

5. *Battement frappe* виробляє силу, натягнутість стопи. Характер рухів чіткий, різкий. Чергування ритму, синкопи, несподівані ракурси розвивають координацію рухів та музикальність танцівників.

6. У *rond de jambe en l'air* слід добре відпрацювати швидкий *double rond de jambe*, тому від спокійного темпу бажано поступово переходити до швидкого. У цій же комбінації застосовують *rond de jambe en l'air* на 90 градусів.

7. *Adajio* на уроці приділяється велика увага, особливо в роботі із жіночою групою. Весь комплекс, починаючи від простих *relevelent* і *develope*, до складних розгорнутих комбінацій із включенням *port de bras*, поворотів у великих позах, переходів від пози до пози тощо, спрямований на розвиток стійкості, набуття навичок вільного володіння корпусом, на виразність рук.

8. Останній рух екзерсису біля станка – *grand battement jete*, в якому важливо домогтися легкого і швидкого закидання ноги вгору.

Звершенням класичного екзерсису біля станка є *releve* на півпальцях, розтяжки та перегини корпусу. Ці вправи спрямовані на розвиток гнучкості, що важливо для виконання українських танців, атако ж для розвитку і закріплення балетного кроку й виворотності.

Темп екзерсису визначає педагог залежно від завдань і мети всього уроку. Якщо необхідно

опрацювати методику виконання певного руху, то темп буде від повільного до помірному з поступовим прискоренням. Але будувати весь екзерсис у повільному темпі не варто. Доцільним є чергування повільного і швидкого темпів, корисне виконання комбінацій спочатку в повільному, а потім у швидкому темпі. Паузи між вправами, як правило, не роблять, оскільки це може порушити темпоритм екзерсису, зводячи нанівець ефективність виконаних вправ. Повторити рух та виправити помилки можна і потрібно у процесі виконання вправи, а також під час паузи після закінчення екзерсису біля станка.

Після екзерсису біля станка починається робота на середині зали. Екзерсис на середині зали подібний до екзерсису біля станка і здійснюється у такій же послідовності. Можна пропустити якісь рухи, щоб відпрацювати інші. Екзерсис на середині є технічно складнішим, різноманітнішим за ритмом, більш танцювальним. Комбінації різних елементів розвивають апломб, стійкість та координацію рухів. На середині зали багато уваги приділяється відпрацюванню обертань. Щоб обертання стало одним із виразальних засобів втілення художнього образу, артист має опанувати його техніку досконало.

У народних танцях обертання використовуються дуже часто. Це і піруети на місці та з просуванням по прямих вертикальних і горизонтальних лініях, діагоналях та по колу, і повітряні тури в чоловічому виконанні. Під час виконання обертань із просуванням важливо правильно розподіляти простір танцювального майданчика, подумки викреслюючи малюнок і чітко дотримуючись його.

Найважча частина уроку – це *allegro*. Починається цей етап із маленьких стрибків, поступово переходячи до більш важких, великих стрибків. Темп стрибкових вправ визначається педагогом відповідно до мети навчального завдання. Нові стрибки розучують у повільному темпі з поступовим прискоренням. Особливо багато часу стрибкам приділяють у роботі з чоловічою групою. В репертуарі кожного ансамблю є композиції, в яких основна хореографічна лексика побудована на стрибках. Це – український гопак, джигітівки, російські трюки, іспанський танець басків та багато інших. Стрибкова частина є обов'язковою і для жіночого танцю.

Комбінувати вправи необхідно так, щоб вони були корисними в навчальному аспекті та розвивали художньо-артистичну натуру і професійну пам'ять танцівника.

На підставі такого методу вибудовується навчальна робота і в ансамблі народного танцю.

Класичний екзерсис при всій самостійності освітніх і виховних завдань підпорядковується меті постановчої роботи. Методичні завдання, котрі спрямовані на підтримку професійної форми артиста, перегуковуються з роботою над репертуаром ансамблю. Пропонована педагогом смислова логіка хореографічних рухів, об'єднаних у навчальний приклад, що усвідомлюється і виконується студентами, емоційно підготує до відчуття осмисленої виразності танцю. Впливаючи на розвиток емоційної сфери, удосконалюючи тіло фізично, а також виховуючи через музику духовно, класичний танець допомагає молодим артистам стати більш упевненими у власних силах, що дає поштовх до самовдосконалення, розвитку і творчого зростання.

Основу навчально-творчої роботи багатьох національних і регіональних ансамблів народного танцю в Україні складає система класичного танцю. Кожен робочий день починається з екзерсису біля станка. Тренаж однаково потрібен, як молодому фахівцеві, так і досвідченому танцівнику, а система класичного екзерсису є основою формування й розвитку професійної майстерності.

Отже, проведене дослідження дає змогу визначити його наукову новизну. Вона полягає в тому, що науково обґрунтовано методичні принципи, структуру та зміст класичного екзерсису; визначено його роль в ансамблі народного танцю та фаховій підготовці студентів-хореографів.

Висновки. Узагальнення науково-педагогічного і практичного досвіду з теми дослідження дало змогу: 1) визначити основні аспекти вдосконалення фахової майстерності артиста балету та студента-хореографа; 2) проаналізувати методичні принципи, структуру й виконавські прийоми класичного екзерсису; 3) сформулювати висновок про те, що класичний екзерсис є ефективним засобом формування виконавської культури та професійної майстерності артистів балету ансамблю народного танцю.

Література

1. Бернадська Д.П. Феномен синтезу мистецтв в сучасній українській сценічній хореографії : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.01. Київ, 2005. 20 с.
2. Ваганова А.Я. Основы классического танца. Москва : Лань, Планета музыки, 2007. 192 с.
3. Верховинець В. Теорія українського народного танцю. Київ : Музична Україна, 1968. 111 с.
4. Зайцев В. Основы народно-сценічного танцю. Вінниця : Нова книга, 2007. 416 с.
5. Звєздочкин В.А. Классический танец. Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. 410 с.

6. Касьянова О.П. Диверсифікація хореографічної освіти України в контексті євроінтеграційних процесів. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : зб. наук. пр. Київ, 2012. Вип. 3. С. 49–54.

7. Кирильчук Н. Народно-сценічний екзерсис як засіб формування професійних навичок майбутніх фахівців-хореографів. *Вісник Львівського університету. Серія: Мистецтво*. Львів, 2014. Вип. 14. С. 131–136.

8. Медвідь Т.А. Компетентнісні засади професійної підготовки майбутніх хореографів у класичному університеті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Київ, 2018. №2. С. 234–238.

9. Никифорова А.В. Советы педагога классического танца. Санкт-Петербург : Искусство России, 2005. 117 с.

10. Путіліна Т.М. Місце класичного танцю у формуванні творчої особистості студентів-хореографів. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки*. Київ, 2017. Вип. 134. С. 178–187.

References

1. Bernadska, D.P. (2005). The phenomenon of synthesis of arts in contemporary Ukrainian stage choreography. Extended abstract of the candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
2. Vaganova, A.Ya. (2007). The Basics of Classical Dance. Moskva: Lan, Planeta muzyki [in Russian].
3. Verkhovynets, V.M. (1968). Theory of Ukrainian folk dance. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
4. Zaitsev, V. (2007). The Basics of folk-stage dance. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].
5. Zvizdochkin, V.A. (2005). Classic Dance. Rostov-na-Donu : Feniks [in Russian].
6. Kasianova, O.P. (2012). Diversification of Ukrainian choreographic education in the context of Eurointegration processes. *Visnyk Derzhavnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv* : zb. nauk. pr. No.3. pp. 49–54 [in Ukrainian].
7. Kyrylchuk, N. (2014). Folk stage exercises as a means of formation of professional skills of future specialists-choreographers. *Lviv: Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya: Mystetsvo*. No.14. pp. 131–136 [in Ukrainian].
8. Medvid, T.A. (2018). Competency principles of future choreographers' professional training in classical university. Kyiv : *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*. No.2. pp. 234–238 [in Ukrainian].
9. Nikiforova, A.V. (2005). Tips of a classical dance teacher. St. Peterburh : Iskusstvo Rossiya [in Russian].
10. Putilina, T.M. (2017). A place of classic dance is in forming of creative personality of students of choreographers. Kyiv: *Naukovi Zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho Universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriya: Pedahohichni nauky*. No.134. pp. 178–187 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.08.2020
Отримано після доопрацювання 15.11.2020
Прийнято до друку 20.11.2020